

І.В.Польовий, магістр з державного управління,
стипендист Програми Лейна Кіркланда
університету імені Адама Міцкевича, м. Познань (Польща)

ПОЧАТКОВІ УМОВИ ДЛЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ НА ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

Розглянуто стан малого підприємництва в Польщі в період 1945-1989 рр., проаналізовано законодавство та економіку Польщі та України в період соціалізму.

Ключові слова: *мале підприємництво, соціалістична економіка, державна політика в галузі підприємництва*

На початку 90-х років ХХ ст. мале підприємництво (безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством) розпочало стрімкий розвиток в постсоціалістичних країнах. Метою статті є детальний аналіз початкових умов розвитку малого підприємництва подібних країн за населенням, територією, менталітетом та іншими чинниками - України і Польщі.

Проаналізувавши розвиток економіки після Другої світової війни, а особливо у 80-ті роки ХХ ст., можна виокремити ряд суттєвих відмінностей.

В 1945 році Польща попала під політичний і економічний вплив Радянського Союзу. Україна (її центральна та східна частини) на той момент перебувала в СРСР більше 20 років і зазнала впливів програм радянського будівництва (колективізація, індустріалізація, розкулачування). Як наслідок в ній не було приватної власності на засоби виробництва, всі підприємства були державні, а виробництво здійснювалося на основі планів, які доводилися зверху.

В Польщі до Другої світової війни панував приватний сектор економіки, хоча держава і мала визначальний вплив в певних галузях (виробництво алкоголю, транспорт, добування корисних копалин, металургія). Однак в післявоєнний час почалися істотні зміни в економіці країни. Повторити те, що було в СРСР не вдалося, так як був спротив суспільства, церкви та західних країн, але окремі елементи почали реалі-

зовуватися. Перш за все націоналізація крупних підприємств та будівництво системи централізованого управління. Приватний (позасуспільний) сектор економіки зайняв в країні маргінальне місце. Хоча він не був заборонений, як у СРСР, і законодавство дозволяло функціонування приватних підприємств, в яких працювало до 50 осіб, однак на практиці відбувалося знищення цього сектора. Блокувався доступ приватних підприємств до сировини та обладнання. Праця в таких підприємствах вважалася не престижною, а збут готової продукції здійснювався завдяки власним ресурсам.

Завдяки такій політиці частка продукції приватного сектора виробництва була малою, вона відіграла значення тільки у сільському господарстві, бо в ній остаточно сформувати соціалістичну модель економіки радянського зразка в Польщі так і не вдалося. Хоча сільськогосподарські підприємства і були малими, вони давали близько чверті продукції у валовому продукті країни в різні роки (табл.1) [4, с.275].

Таблиця 1

Стан приватного (позасуспільного) сектора в економіці Польщі (внутрішній валовий продукт) загалом та поза сільським господарством (у %)

	1960	1965	1970	1975	1980	1982	1984	1986	1988
Сектор приватний разом	27,2	24,1	19,0	15,9	17,5	20,0	18,8	18,2	18,8
Сектор приватний поза сільським господарством	5,6	4,8	5,5	4,7	6,0	6,1	6,8	8,0	9,7

Приватний сектор економіки Польщі відігравав і стабілізуючу роль, бо майже через кожні 10 років відбувалися економічні кризи, які призводили до зміни політичної влади в країні. Верхівка країни йшла на певні поступки приватному сектору економіки, які були не можливі в республіках СРСР. Після криз початку 70-х, а особливо :: початку 80-х років в Польщі почалися істотні зміни в економіці, які спричинили розвиток приватного сектора та занепад державного сектора економіки, так як за відсутності конкуренції відбувалася його деградація.

З кінця 70-х років відбувалася приватизація сфери послуг. Недосконалість державної служби охорони здоров'я призвела до розвитку колективних лікарень та приватних лікарських кабінетів. Після 1985 року половина побутових послуг за даними офіційної статистики припадає на приватний сектор.

В Україні приватне підприємництво і надалі перебувало поза законом. Проте тут, як і в інших частинах Радянського Союзу, формуються так звані «цеховики», які починають нелегально займатися виробництвом продукції насамперед побутового

призначення. З їх появою в країні виникає ринок нелегальних товарів і послуг і деякі з «цеховиків» заробляють великі гроші, як для середньостатистичної людини. Але вони не мають правового захисту і нерідко стають жертвами, як правоохоронних органів, так і кримінального світу.

У 80-х роках в польській економіці вже виступає чотири різні групи приватних підприємств. В кінці 70-х років з'являються так звані фірми полонійно-заграницні, а в кінці 80-х важливу роль починають відігравати підприємства номенклатурні.

В лютому 1976 року видано правовий акт, що дозволив появу в Польщі відділень закордонних підприємств, а 1979 року в час глибокої кризи, другий правовий акт, на підставі якого могли з'являтися вже підприємства з обмеженою відповідальністю з закордонним капіталом. Умовою відкриття такої фірми було інвестування принаймні 50 тис. доларів, які потрібно було помінати по офіційному курсі. Головними інвесторами стали поляки, які проживали за кордоном. На початку 1982 року їх було 80, а з лібералізацією діяльності для таких підприємств за 2 роки з'явилося ще близько 400. В кінці 80-х років існувало близько 800 фірм полонійно-заграницних, в яких було біля 100 тис. працівників. У 80-х роках поляки також отримують невелику можливість виїзду з країни на роботу в інші країни.

1988 року на підставі розпорядження Ради Міністрів Польщі постала можливість відкриття приватних підприємств на базі власності державних підприємств, з метою кращого використання обладнання і збільшення продуктивності праці. Цим правовим актом скористалася господарча номенклатура підприємств. До кінця 1989 року було засновано близько 3500 приватних підприємств на базі державних.

В Україні у 1988 року у відповідності до виданого Закону «Про кооперативний рух» починають свою діяльність малі підприємства, які займаються наданням побутових послуг та невеликими обсягами виробництва. Це були перші легальні підприємства після встановлення радянської влади. В умовах дефіциту товарів вони займають певну нішу на ринку, але ще не можуть відстоювати свої інтереси у владі і часто падають під вплив криміналітету.

Таким чином до кінця 80-х років, коли почалася кардинальна зміна в економіках України та Польщі, між цими країнами спостерігалось ряд суттєвих відмінностей табл. 2).

**Відмінності між Польщею та Україною у ставленні
до підприємництва в кінці 80-х років ХХ століття**

Відмінності	Польща	Україна
Історичні події ХХ століття щодо підприємництва	Уникнення колективізації, індустріалізації та розкуркулення у 20-30 рр. ХХ ст.	Знищення класів людей, які займалися невеликим підприємством у 20-30 рр. ХХ ст.
Роль приватних підприємств в економіці держави	Близько чверті ВВП створюється приватними підприємствами, особлива роль в сільському господарстві	Відсутність приватних підприємств до 1988 року
Ставлення суспільства до приватних підприємств	Критичне ставлення до індивідуального підприємництва в повоєнні роки в чергуванні до його стабілізуючого фактора	Пропаганда суспільного характеру виробництва та засудження індивідуальності праці
Вплив політичного устрою країни на підприємництво	Намагання поєднати соціалістичний спосіб господарювання і раціональність праці	Частина СРСР, відсутність власної моделі економіки, залежність від сировинного ринку
Зовнішній вплив на економіку країни	Незалежна країна, існують зв'язки з іншими країнами	Відсутність незалежних економічних зв'язків

Список використаних джерел

1. Т.Єфременко, Економічна ментальність українського етносу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2007. - №2.
2. А.Кудінова, Історичні передумови формування вітчизняної моделі підприємницької поведінки // Галицький економічний вісник. - 2006. - №3
3. L.Balcerowicz, Socjalizm, kapitalizm, transformacja. Szkice z przeiomu epok, WN PWN, Warszawa, 1997
4. M.Baitowski, Gospodarka socjalistyczna w Polsce, WN PWN, Warszawa 2009
5. A. Drab-Kurowska, A.Sokyi, Maie i ibrednie przedsixbiorstwa wobec wyzwac rozwoju technologii XXI wieku, CeDeWu.pl, Warszawa, 2010.

***Annotation.** The article deals with the description of small business state in Poland in 1945-1989. The Ukrainian and Polish legislation and economy in the period of socialism are analyzed.*

***Key words:** small business, socialistic country, governmental policy in the field of enterprise.*